

TERÖR ALGISININ VE TERÖRE KARŞI VERİLEN TEPKİLERİN DEĞİŞİM SÜRECİNDE ERMENİ TERÖRÜ

(ARMENIAN TERROR IN THE PERIOD OF CHANGE IN THE PERCEPTION
OF TERRORISM AND IN THE REACTION TOWARD TERRORISM)

Prof. Dr. Birsen KARACA

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Öğretim Üyesi

Öz: *Bu çalışmanın amacı Ermeni terörü ve teröristlerinin hayat bulduğu tabloyu bütün olarak görebilmektir. Bu amaçla terörün tarihi fonunda Ermeni terörünün karakteristik özellikleri ve hedefleri edebiyat biliminin araştırma ve inceleme yöntemleriyle tespit edildi. Toplanan veriler karşılaştırma yöntemi kullanılarak değerlendirildi. Görüldü ki, Fransız Devrimi terör tarihi için bir dönüm noktası olmuş. Devrimin sloganları ve sembolleri özgürlük ateşini yakarken terör eylemlerine de öncülük etmiş. Dünya ülkeleri son dönemlerde, yüzlerce yıllık bilgi birikimi ve deneyimin verdiği olgunlukla terörle mücadele konusunda işbirliği yapma eğilimindedir. 7 Ocak 2015 tarihinde Fransa'da yaşanan terör olayına verilen ortak tepki bu eğilimin işareti olarak okunabilir. Bu tablo içinde, Osmanlı İmparatorluğu döneminden bugüne geçirmiş olduğu gelişim ve dönüşüm evrelerini takip ederek tespit edilen olgu, Ermeni terörünün son derece direngen olduğu ve değişen koşullara bağlı olarak mutasyon geçirdiğiydi.*

Anahtar Kelimeler: *Fransız Devrimi, terörizm, Ermeni terör örgütleri, Nemesis, ASALA, Ermeni Birlik Partisi.*

Abstract: *This paper aims to see in entirety the picture in which Armenian terrorism and the Armenian terrorists spring to life. To that end, the characteristics and the targets of Armenian terrorism were determined with the methods of research and analysis of literary science. The data thus gathered was evaluated using a comparative method. It has been observed that the French revolution was a turning point in the history of terrorism. The revolutionary slogans and symbols, while lighting a fire under freedom, also led the way for terrorist acts. In recent periods, the countries around the world lean towards cooperation with the maturity of accumulation of knowledge and experience of hundreds of years. The common reaction shown towards the terrorist attacks in France on 7 January 2015 can be considered as a signal of this tendency. In this picture, the phenomenon that*

is determined by keeping track of the phases of progress and transformation the Ottoman Empire experienced from its period to today is that Armenian terrorism was resistant to a great extent and had a mutation depending upon changing conditions.

Keywords: *French Revolution, terrorism, Armenian terrorist organizations, Nemesis, ASALA, National United Party*

Bu yazı, 31.07. 1980 tarihinde Atina’da ASALA tarafından gerçekleştirilen terör eyleminde yaşamını yitiren 14 yaşında bir çocuğa, Neslihan Özmen’e ve tüm terör kurbanlarına adanmıştır.

*

“Terörist milli kahraman olamaz”
Aleksandr Remigaylo

*

Bir insanı köleleştirebilen tutkularının hiç birisi, dini fanatizmden daha çok akla ve özgürlüğe aykırı değildir.
Robespierre

*

“Paris’te Teröre karşı Omuz Omuza Dayanışma”
Haber kaynağı: Hürriyet/12 Ocak 2015

Epigraf için konuşmasından alıntı yaptığım Aleksandr Remigaylo, 8 Ocak 1977 tarihinde Moskova’da meydana gelen ve 7 kişinin ölümü, 37 kişinin ağır yaralanması ile sonuçlanan terör eylemini¹ soruşturan ve teröristleri tespit eden ekipten birisi. Titiz bir çalışmanın sonunda, on ay sonra Ermenistan Milli Birlik Partisi (Ազգային Միացյալ Կուսակցություն) üyesi Agop Stepanyan, Zaven Bagdasaryan ve Stepan Zatikyan adlı teröristler tespit ediliyor.² Mahkeme üç sanığa da ölüm cezası veriyor ve cezaların infazı gerçekleştiriliyor. O dönemin teknik koşullarında ve de SSCB’nin Demir Perdesi arkasında gerçekleştiği için anılan eylemle ve eylemi gerçekleştiren örgütle ilgili bilgilere ulaşmak, kamuoyunun tepkisini gözlemek, hatta olaydan hemen haberdar olmak

1 Not: 8 Ocak 1977 tarihinde Moskova’da üç patlama oluyor, bombalardan ilki saat 17.33’te, İzmaylovskaya metro istasyonundan Pervomayskaya istikametine hareket eden trende patlıyor ve çoğu çocuk, hamile kadın ve ninelerden oluşan yolculardan yedisi ölüyor, otuz yedisi ise ağır yaralı olarak kurtuluyor. İkinci patlama saat 18.05’te 25 Oktyabrya (bugünkü adı: Nikolskaya) sokağında bulunan bir mağazada oluyor. Üçüncü bomba ise saat 18.10’da yine aynı sokakta bulunan Arşiv Enstitüsü’nün yakınlarında bir çöp kabında patlıyor. Detaylar için bkz. Леонид Каневский, Армянский терроризм, взрыв в Московском метро (HTB), <http://portall.zp.ua/video/armjanskijj-terrorizm-vzryv-v-moskovskom-metro/id-jCwgQ5iO-B0.html> ve <https://www.youtube.com/watch?v=wPjtD5vB-O0> (19.02.2015)

2 ФСБ России, Бомба в метро (документальный фильм), <https://www.youtube.com/watch?v=mZQAK1POXtg>; Армянские Террористы в Московском Метро (Armenian Terrorists in Moscow Metro), <https://www.youtube.com/watch?v=vzZWB5GZU-k> (19.02.2015).

olanaksız gibiydi. Nitekim arşiv belgeleri kamuoyunun bilgisine eylemden otuz yıl sonra sunuldu. Ayrıca bu olayda, teröristleri ve yaptıkları eylemi değil, mahkemede intikam yeminlerini ardıllarına miras bıraktıklarını söyleyen teröristlere ceza verilmesini protesto eden Moskova Helsinki Grubunun 1 Şubat 1979 tarihli dilekçesine³ ulaşmak da artık mümkün.

Ermenistan Milli Birlik Partisi 24 Nisan 1966 tarihinde Ermeni ressam Haykaz Haçaturyan, Stepan Zatikyan⁴ ve Şahen Harutyunyan tarafından kurulmuş illegal bir örgüt. Partinin kuruluş amacı, 1915-23 yıllarını referans alan Ermeni soykırımı iddiaları çerçevesinde şekillenmiş.⁵ Ama yukarıda anılan teröristlerin mahkemede yaptıkları savunma kayıtlarındaki iddiaların hedefinde Ruslar ve Sovyet sistemi de var.⁶

*

Uzmanlar, insanlık tarihinde ilk organize terör olaylarının M.S.I. yüzyılda Filistin’de görüldüğü, eylemleri gerçekleştirenlerin ise Sicarii diye de anılan Zealot tarikatı⁷ fanatikleri olduğu bilgisini veriyor.⁸ Tarikat üyelerinin gerçekleştirdiği eylemlerin temel özelliği Roma İmparatorluğu askerlerini ve Roma İmparatorluğu ile anlaşılan Yahudileri yanlarında taşıdıkları hançerle öldürmeleri. Sicarii grubu 66-71 yıllarında gerçekleşen Yahudi ayaklanmasında önemli rol oynuyor, ayaklanmanın bastırılmasıyla da yok oluyor⁹ (tarikat

3 Заявление по поводу казни Степана Затикяна и двух других неназванных лиц, Документ № 81(1), <http://www.mhg.ru/history/15D6785> (19.02.2015)

4 Паруйр Айрикян о Степана Затикяна и НОП, <https://www.youtube.com/watch?v=UaWQq3IPNt0>; Степан Затикян, <https://www.youtube.com/watch?v=GXTKxprsmWs> (19.02.2014).

5 Ազգային Միացյալ Կուսակցություն (ԱՄԿ) մաս 1, <https://www.youtube.com/watch?v=48Yrny2Gtx8>;

Ազգային Միացյալ Կուսակցություն (ԱՄԿ) մաս 2, <https://www.youtube.com/watch?v=6wfzLbr3gp4> ;

Ազգային Միացյալ Կուսակցություն (ԱՄԿ) մաս 3, <https://www.youtube.com/watch?v=Enbgpxurms0> ;

Ազգային Միացյալ Կուսակցություն (ԱՄԿ) մաս 4, https://www.youtube.com/watch?v=2_aNBMRrRbk (19.02.2015).

6 Степан Затикян, <https://www.youtube.com/watch?v=GXTKxprsmWs> (23.02.2015);

Армянские Террористы в Московском Метро (Armenian Terrorists in Moscow Metro), <https://www.youtube.com/watch?v=vzZWB5GZU-k> (23.02.2015)

7 Zealot tarikatı için bkz. Свящ. Александр Мень, “Сын человеческий”, Библия –центр, <http://www.bible-center.ru/book/son/009> (21.02.2015).

Not: Latince bir sözcük olan sica (hançer) sözcüğünden türeyen sicarii, sicarius (Hançerli adam) sözcüğünün çoğuludur.

8 Gérard Chaliand and Arnaud Blin, *The History of Terrorism*, University of California Press, Berkeley-Los Angeles - London, 2007, p.55.

9 http://ggpi.org/files/istoria_terr.pdf (20.02.2015).

üyelerinin, teslim olmak yerine, birbirlerini öldürmek suretiyle toplu intihar eylemi gerçekleştirdikleri yönünde bilgi aktarımları var¹⁰).

*

Terör eylemlerinin geçmişi bizi çok daha eski tarihlere yönlendirse de Türkçe karşılığı “yıldırı” olan ve “aşırı korku salma”, “dehşet verme” anlamları içeren “terör” sözcüğü Fransız Devrimi sırasında kullanıma giriyor, “*Régime de la terreur*” olarak bilinen Maximilian Robespierre başkanlığındaki devrimci hükümetin (Temmuz 1793-Temmuz 1794) faaliyetini tanımlamak için kullanıldığında.”¹¹ Gérard Chaliand ve Arnaud Blin de ülkelerin siyasi tarihinde bıraktığı etkinin gücünü dikkate alarak, “*Fransız Devrimi terör tarihi için bir dönüm noktası oldu.*”¹² tespitini yapıyorlar, çünkü:

“Aydınlanma Çağı insanlığa popüler egemenlik idealini miras bırakmıştı ve Devrim, egemenlik adının içinde var olan bu ideolojiyi, aşırı şiddet içeren araçları mübah gören devlet terörünü yaygınlaştırmak yoluyla savunduğunu iddia ediyordu.”¹³

Fransız Devrimi, taşıdığı özgürlük bayrağıyla, kullandığı eşitlik ve kardeşlik sloganlarıyla tüm yerkürede etnik grupların bağımsızlık arzularını harekete geçiren güç oldu. Süreç içerisinde de devrimciler ve bizzat devrimin kendisi mitleşti. Devrimin ardından, özellikle de 19. yüzyılın sonlarıyla 20. yüzyılın başlarında Fransız devrimcilerinin gömleklerini giyip devrim yapma ya da terör aracılığı ile taleplerini gerçekleştirme arzusunda olanların sayısal çokluğu dikkat çekiyor. Bu durum, yani yeniden devrimlerin yeni liderlerinin kendilerine ait mekân ve zaman dilimlerinde Fransız Devrimini tekrar tekrar gerçekleştirme arzuları, Milan Kundera’nın (Nietzsche’ye ait olan) Ebedi Dönüş felsefesini yorumlarken vurguladığı tehlikenin ortaya çıkmasına neden oldu:

10 Emrah Aydoğan, “Terörizmin Tarihi Gelişimi”, TURKSAM, makale için bkz. *Caspian Weekly*, <http://tr.caspianweekly.org/ana-kategoriler/guvenlik-ve-terorizm/1016-terorizmin-tarihi-gelimi.html> (21.02.2014).

11 Brief History of Terrorism, https://www.youtube.com/watch?v=uB_XPZ26f7U (21.02.2014).

Ayrıca, “terör” sözcüğünün alıntıda işaret edilen dönemdeki kullanımıyla ilgili olarak Fransızca kaynaklarda da şu bilgiler var: “30 Ağustos 1793, “Devrimci ordunun isteklerine bağlı terör anlayışının kullanımı (ROYER, Jacobin’lerin toplantısında, G. Vanden Heuvel’e göre a.g.e. s. 898 ve not 35: Terörü gün yüzüne çıkaralım), cf. A. GEFFROÏ, *Mél. Guilbert (L.)* içinde, s.125-126; sık sık mitleştirilmiş olan formül: Kasım 1793, *aziz terör* (Musset ve Delacroix, Halk Refahı Komitesinde, G. Vanden Heuvel’e göre, a.g.e., s. 899 ve not 42); 5 Şubat 1794 (Robespierre, a.g.e. ve not 45: terör, hızlı, katı ve acımasız adaletten başka bir şey değildir [...] demokrasinin, vatanın acil ihtiyaçlarına uygulanmış genel prensibinin bir sonucudur), cf. H. KESSLER, *op. cit.*, s. 159 sqq.” Kaynak: <http://www.cnrfl.fr/etymologie/terreur> (21.02.2015), Metni Fransızcadan çeviren: Araş. Gör. Doğanay Eryılmaz.

12 Gérard Chaliand and Arnaud Blin, a.g.e., s.95.

13 A.g.e., s.95.

“Fransız Devrimi sonsuza kadar yinelenecek olsaydı, Fransız tarihçileri giderek daha az gurur duyacaklardı Robespierre’le. Ama bir daha asla geri gelmeyecek bir şeyi konu edindikleri içindir ki devrimin kanlı yılları yalnızca sözcük, kuram ve tartışma olup çıktı, tüyden daha hafif bir şey oldu, hiç kimseyi korkutmuyor artık. Tarihte yalnızca bir kere karşımıza çıkan Robespierre’le, Fransız kelleleri uçura uçura sonsuza kadar dönüp yeniden karşımıza çıkan Robespierre arasında dağlar kadar fark vardır.”¹⁴

Bu tehlikeyi (bireysel özgürlükleri tehdit etmeden) toplumsal güvenliğin sağlanabildiği yaşam koşullarında yüzlerce yıllık deneyim ve bilgi birikimiyle fark edebiliyoruz. 7 Ocak 2015 tarihinde Fransa’nın başkenti Paris’te gerçekleşen terör eylemine karşı verilen tepkide de bu birikim yansyordu:

“Fransa, bu Pazar Paris’te kurbanları anmak ve terörizme hayır demek için yürüyecek. Ama yalnız olmayacak. Tüm dünyadan gelen devlet başkanları ve siyasi liderler başkentte hazır bulunacaklar. Almanya başbakanı Angela Merkel’den İngiltere başbakanı David Cameron’a, İsrail başbakanı Benjamin Netanyahu, Filistin devlet başkanı Mahmud Abbas ve Ürdün kralı da dahil toplamda altmış kadar ülkenin lideri, Charlie Hebdo’ya ve Yahudi dergisine karşı düzenlenen suikast dolayısıyla Pazar günü Paris’te gerçekleşecek ‘cumhuriyetçi yürüyüş<e>’ katılacaklar.”¹⁵

2015 yılının ilk haftalarında dünyanın her tarafında okurlar kendi ülkelerinde yayımlanan gazetelerde yukarıda verdiğimiz içeriği yansıtan haberler okudular.¹⁶ İnsanlık tarihinde bu bir ilkti ve terör eylemine karşı gösterilen bu tepkiyle, en azından siyasi liderlerin temsil ettiği ülkeler, herhangi bir gerekçeyle hedefine ulaşmak için masum insanları yok eden, dehşete düşüren, korkutup sindiren eylemlere bundan sonra sempatiyle bakmayacağını anons ediyordu.

Bu tepki, “terörle mücadelede dönüm noktası olur mu?” Bunu zaman gösterecek.

*

14 Milan Kundera, *Var Olmanın Dayanılmaz Hafifliği*, çeviren: Fatih Özgüven, İletişim, İstanbul, 2012, s.12

15 Kaynak: <http://www.20minutes.fr/monde/1514443-20150111-marche-republicaine-longue-liste-chefs-etat-gouvernement-presents-paris> (19.02.2015), Metni Fransızcadan çeviren: Araş.Gör. Doğanay Eryılmaz.

16 Kaynak: *BBC News Europe*, “Charlie Hebdo attack: Three days of terror”, <http://www.bbc.com/news/world-europe-30708237> (19.02.2015).

Fransız Devriminin sembolleri ve sloganları zamanın ruhuna uygundu, dolayısıyla da çabuk benimsendi ama ekonomik, siyasi, coğrafi, kültürel ve sosyal koşulların neden olduğu nüanslarla. Buna karşın dönemi konu alan çalışmalarda, söz konusu farklılıklar göz ardı edilerek sanayileşmeyi başarmış ülkelerdeki belirtileri mutlak ölçüt kabul etme eğilimi hâkim. Oysa sanayileşme sürecini yakalayamayan ama zamanın dışına itilmemek için çabalarken verilen reflekslerin neden olduğu parçalanmaya engel olamayan siyasi yapılarda Fransız Devriminin etkileri ve sonuçları kendi koşulları içinde değerlendirilmelidir. Bu konuda Osmanlı İmparatorluğu ilginç bir örnektir.

Fransız Devriminden on beş yıl kadar kısa bir süre sonra İmparatorluğun Balkan Yarımadası'nda bulunan topraklarında terör eylemleri başladı, ardından da isyanlara dönüştü ve bu süreç Balkanlar'da yüzyılın sonlarına kadar devam etti. Bu isyanların hedefinde Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılıp bağımsız bir devlet kurmak vardı, Fransa'daki gibi devletin siyasi ve ekonomik yapısını dönüştürmek, aristokrasiyi alt etmek değil. Nitekim, Osmanlı devlet mekanizmasında da sisteme yönelik bir tehdit algısı oluşmadı. İkinci durum ise olanaksızdı, çünkü Osmanlı İmparatorluğu kurduğu sistemle aristokrat sınıfının oluşmasına izin vermemişti. Sonuç itibarıyla, bir önceki yüzyılda Balkanlar'da Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları içinde bulunan Sırbistan da, Yunanistan da, Romanya da, Karadağ da, Arnavutluk da, Bulgaristan da I. Dünya Savaşı yıllarında bağımsız devlet statüsüne sahiptiler. Hatta Bulgaristan, Büyük Savaş'a Osmanlı İmparatorluğu ile aynı cephede katıldı.

Bu çalışmanın konusu olan Ermeni terörünün yukarıda andığımız terör eylemlerinden farklı bir yapısı var: Balkanlar'da terör örgütleri bağımsızlıklar kazanıldıktan sonra misyonlarını tamamladılar, yeni kurulan devlet sistemi içinde dönüştüler ya da yok oldular (en azından böyle bir görüntü sunmayı başardılar). Oysa Ermeni terörü, bağımsız Ermeni devletleri kurulduktan sonra da kendine yeni misyonlar edinmiş ve yaşamaya devam etmiştir.

Örnekleyelim.

Başlangıçta kullanılan slogan bağımsız bir Ermenistan kurmaktır. Bu sloganı benimseyen örgütlerin arasında 19.yüzyılda siyasi bir kimlik kazanmış olan

Balkanlar'da terör örgütleri bağımsızlıklar kazanıldıktan sonra misyonlarını tamamladılar, yeni kurulan devlet sistemi içinde dönüştüler ya da yok oldular (en azından böyle bir görüntü sunmayı başardılar). Oysa Ermeni terörü, bağımsız Ermeni devletleri kurulduktan sonra da kendine yeni misyonlar edinmiş ve yaşamaya devam etmiştir.

sosyalist düşüncüyü benimseyenler de, liberal görüşü savunanlar da, radikal milliyetçiler de vardı. Örneğin: 1885 yılında Van’da kurulan Armenakan Partisi (Արմենական կուսակցություն) “*sadece Ermeniler arasında faaliyet gösterilmesi gerektiğini savunmaktaydı*”¹⁷, 1887 yılında Cenevre’de kurulan Sosyal Demokrat Hınçak Partisi (Սոցիալ Դեմոկրատ Հնչակյան Կուսակցություն) sosyalist görüşün temsilcisiydi. 1890 yılında Tiflis’te kurulan Ermeni Devrimci Federasyonu (Հայ Յեղափոխական Դաշակցություն) radikal milliyetçi ideolojinin temsilcisi olmuştur. 1908 yılında İstanbul’da kurulan Demokratik Liberal Parti (Ռասկալար Ազատական Կուսակցություն) ise (R.G.Hovannisyan’a göre), “*liberalliği, anti-devrimciliği ve Laissez-faire (bırakınız yapsınlar) kuralını benimsemiş idi.*”¹⁸

Yukarıda resmedilen uzlaşmaz yapı, Ermeni örgütleri arasında, Ermeniler için hayalini kurdukları sistem konusunda ortaya çıkacak sorunların kaçınılmaz olduğu sinyallerini veriyor. Nitekim, Hınçak Partisi ve Ermeni Devrimci Federasyonu, Armenakan Partisinin Anadolu’da yaşayan Ermenilerden sağladığı desteği engellemişlerdir.¹⁹ Bir başka kaynakta ise, Boston’dan Sofya’ya giden Hınçak Partisi üyesi Karakin Hınçakyan’ın konuşmalarının Ermeni Devrimci Federasyonu üyeleri tarafından engellendiği²⁰ bilgisine rastlıyoruz. 1879 yılının sonunda Van’da kurulan “Kara Haç” gizli örgütünün (bu örgütün hem legal hem de illegal organları vardı<r>²¹) terör faaliyetleri Ermeni Milliyetçi hareketlerini desteklemeyen Ermenileri hedef alıyordu.

Ermeni terörünün bir başka boyutunda Sosyal Demokrat Hınçak Partisi (Hınçak) ve Ermeni Devrimci Federasyonu (Taşnaksutyun) yöneticilerinin (1902-1907), Fransız Devrimi’nin ruhuna uygun sloganlarla istibdat idaresini meşruti bir yönetime dönüştürerek herkese eşitlik ve adalet vermek amacıyla birleşen Genç Türkler’le²² işbirliği yapmaları vardır.²³ Daha sonra da Ermeni

17 Orhan Doğan, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, “Ermeni Komiteleri Hınçak ve Taşnaksütun (Rus Adalet Bakanı Y. Muravyev’in Ermeni Komitelerine İlişkin Raporu)”, <http://dergisosyalbil.selcuk.edu.tr/susbed/article/view/370/352> (06.03.2015)

18 Erdal İlater, “Ramgavar Partisi Tarafından II.Meşrutiyet (1908) Meclis-İ Mebûsân’ına Sunulan Beyânâme ve Program”, *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, OTAM, Sayı:4 <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/821/10434.pdf> (28.02.2015).

19 Sadi Koçaş, *Tarih Boyunca Ermeniler ve Selçuklulardan Beri Türk-Ermeni İlişkileri*, Ankara, 1967, s.21-23.

20 Özlem Karsandık, “Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Ermeni Hınçak Cemiyeti’nin Osmanlı İmparatorluğu’ndaki Siyasal Faaliyetleri (1887-1908)”, Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Remzi Demir, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Mersin 2005, 232 no’lu dipnot.

21 Ազատագրական խմբակների ու կազմակերպությունները, <http://www.findarmenia.com/arm/history/24/459/461> (28.02.2015)

22 Taner Aslan,Dr., “İttihâd-ı Osmanî”den Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne” <http://yayinlar.yesevi.edu.tr/files/article/201.pdf> (01.03.2015)

23 Мери Кочар, *Армяно-Турецкие общественно политические отношения и армянский вопрос*, Ереван, 1988, с.73-130.

Devrimci Federasyonu, diğer örgütlerin muhalefetine rağmen, dominant bir güç olma yönünde irade göstererek (1894 yılında Paris’te kurulan ve ileride iktidara gelecek olan) İttihat ve Terakki Cemiyetinin²⁴ 1907 yılında yapılan kongresine katılır. Ermeni tarihçi Meri Koçar bu desteği şöyle yorumluyor:

“Tüm bu koşullara rağmen, 1907 yılında yapılan Paris Kongresinin en azından olumlu bir anlamı vardı, çünkü burjuva hukukunun zaferi için Abdülhamit’in despot rejimini yıkmayı hedefliyordu.”²⁵

Ermeni Devrimci Federasyonu bu destekle resmi olarak Türklerle birlikte yaşama arzusunu ve istibdat rejimine karşı tutumunu anons ediyordu. İttihat ve Terakki’nin hedefi ise büyüktü:

“İttihat ve Terakki, Devlet-i Aliyye’nin fiilen olmasa bile, res’en çökmeye başladığı olağanüstü bir dönemde, olağanüstü şartlar altında doğmuştur. Cemiyet Jön Türklerin etkisi altında vücut bulmuş, hürriyet, meşrutiyet, seçim ve kamuoyu gibi kavramlardan filizlenmiş, tüm Osmanlı topraklarını bir bütün olarak idrak etmiş ve politikalarını buna göre tayin etmiştir. Kurulduğunda tüm yabancı ve gayr-i müslim tebayı kucaklamıştır.”²⁶

Birinci Dünya Savaşı bittiğinde ortaya çıkan tabloda tüm tarafların kaybettiği görülüyordu. Osmanlı İmparatorluğu Devleti de, İttihat ve Terakki de ve elbette onu destekleyen Taşnaksutyun da. Bundan şu sonuç çıkıyor: Hiçbirisi, ne devlet, ne partiler ne de bunlara destek veren örgütler olayların büyüklüğünü, koşulların çetinliğini, uyumsuzlukların derinliğini (bütün olarak ve parça parça) algılayarak çözüm üretebilecek güce sahip olmadığını, doğru zaman ve doğru mekanda hareket edemediğini ölçememiştir.

Konuya iki farklı cepheden, Türk ve Ermenilerin bakış açılarıyla yapılan değerlendirmelerden de yukarıda sunulan sonuç çıkartılabilir.

Araştırma konusu İttihat ve Terakki Partisi olan bir Türk tarihçi aşağıdaki değerlendirmesiyle yaygın bir düşünceyi dile getirmiş: “*Jön Türkler’den İttihat ve Terakki’ye uzanan yolda Osmanlı temelinden sarsılmıştır. Kuruluş ve başlangıç noktaları ile sonuçları farklı neticeler doğuran hareket, hem bir felaket hem de geleceği etkileyen bir kaosa dönüşmüştür.*”²⁷

24 İttihat ve Terakki Cemiyeti, 1907 yılına kadar Osmanlı Terakki ve İttihat Cemiyeti adıyla bilinir.

25 Meri Koçar, a.g.e., s.128.

26 Selçuk Kızılkaya, “İttihat Terakki Cemiyeti Merkez-İ Umumiyesi”, Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Prof. Dr. İbrahim Ethem Atmur, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Erzurum, 2013, s.140.

27 Durdu Mehmet Burak, Yrd. Doç. Dr., “Osmanlı Devleti’nde Jön Türk Hareketinin Başlaması ve Etkileri”, s.291, *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, OTAM, Sayı:14 <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/1271/14637.pdf> (02.03.2015)

Babası bir Osmanlı konsolosu olmasına karşın eserlerinden ve (elimdeki veriler bazında) eylemlerinden Hınçak Partisine yakınlığı hissedilen, “Sevk ve İskân Kanunu” kapsamında da Der Zor’a gönderilen Yervand Odyan (1869-1926) ise o günleri, Ermenilerin cephesinden Ermeni örgütlerine bakarak değerlendirmiştir. 1893-1915 yıllarında kaleme aldığı romanlarında “*Kendilerini ‘devrimci’, ‘vatansever’, ‘milli kahraman’ diye lanse edip, pratikte yüceltilen değerleri ayaklar altına alanları*”²⁸ hicvetmiş ve edebiyata Yoldaş Pançuni tipini kazandırmıştır. Eserin hayranı ve karikatüristi olan Aleksandır Saruhan, adını romanın başkişisinden alan *Yoldaş Pançuni* için, “<...>, *doğru ilke ve tasarıların bile, demagog, hayalperest ve sorumsuz okumuş cahiller tarafından, mevcut şartlar dikkate alınmadan uygulandıklarında nasıl yıkıcı olabileceklerini göstermekte*”²⁹ yorumunu yapar.

1915 yılında gönüllü hareketlerine katılmış, Van ve Erzurum’da silahlı çatışmalar yapmış bir başka Ermeni yazar Vahan Totovents de yaşananları gerçeklikten uzak kararlar faaliyeteye geçmenin bir sonucu olarak görüyor, sitemini ise 1929-30 yıllarında kaleme aldığı “Miras” adlı öyküsünde masal dili kullanarak yapmayı tercih etmiş:

“Evvel zamanda büyük bir savaş oluyor. Dünya barut dumanı içinde kalıyor ve kandan ırmaklar akıyor. Vekiller ve zengin soydaşları bu kadim halkın (Ermenilerin) kulağına bağıyorlar: “*Özgürlük vakti geldi. Vur komşuna! Haçınla vur onun copuna!*” Bu kadim halkın siyah ve güzel gözleri özgürlük arzusuyla parlıyor, eşit olmayan bir savaş başlıyor, vuruyorlar, vuruluyorlar ve bu kadim halktan geriye yalnızca karabasan anısına benzer küçük bir şey kalıyor.

Sonra o vekiller ve o zengin soydaşlar küllerin ve kemiklerin üzerinde eşi benzeri olmayan ulvi bir sinizimle kakkahalar atıyorlar.”³⁰

28 Mayıs 1918 tarihinde bağımsız Ermenistan Cumhuriyeti (Հայաստանի Հանրապետություն) kuruldu. Henüz kurulmuş olan Ermenistan Cumhuriyeti Devleti de Balkan devletlerinin yaptığı gibi Osmanlı İmparatorluğu ile diplomatik ilişkiler kurdu. O günlerde iktidarda Taşnaktsutyun Partisi vardı. Parti mensuplarından oluşan bir kurul 3 Haziran 1918 tarihinde İstanbul’da Batum Antlaşmasını imzaladı. Nurşen Mazıcı’nın verilerine göre, kurul üyeleri İstanbul’da buldukları süreçte, Osmanlı Devleti’nin Ermenistan

28 Yervant Odyan, *Yoldaş Pançuni*, çeviren: Sirvants Mahlasyan, Aras, İstanbul, 2000, s.9.

29 Aleksandr Saruhan, “Bir Çift Söz”, bkz. Yervant Odyan, *a.g.e.*, s.13.

30 Վահան թոթոյենց, Ժառանգություն, <http://www.chi.am/index.cfm?objectID=80F51EE0-8DC0-11E0-9A42005056A30FF7&year=2007&month=05&legacyURL=070508/07050804> (23.02.2015)

Cumhuriyeti’ni ilk tanıyan devlet olması ve kendilerine gerekli toprakları vermesi gerekçesiyle Sultan V. Mehmet’e de teşekkürlerini sunuyor.³¹

Ancak, Ermenistan Cumhuriyeti uzun ömürlü bir devlet olamadı. 1920 yılında Ermeni halkının büyük coşkusuyla SSCB’nin egemenliği altına girdi.³² Bundan iki yıl sonra, 1 Kasım 1922 tarihinde de Türkiye Büyük Millet Meclisinin aldığı “Saltanatın kaldırılması” kararıyla Osmanlı İmparatorluğu’nun devlet statüsünü kaybettiği resmen ilan edilmiştir. İttihat ve Terrakki Partisi de I. Dünya Savaşı’nın sonunda yaşanan yenilgiyi algıladı ve varlığı kendiliğinden son buldu.

Ancak Ermeni partileri ve terör örgütleri bir kez daha mutasyona uğradılar; yeni oluşan ortamdan beslenmeye başladılar ve kendilerini Ermeni intikamcılarını (Հայ Վրիժառույժներ) olarak adlandırıp intikamlarını yeni nesil terör örgütlerine devrederek günümüze kadar geldiler. Bunlar arasında gerçekleştirdikleri suikastlarla dünya kamuoyunun gündemini uzun süre meşgul eden ve taleplerinin siyasi ve diplomatik ortamlarda tartışılmasını sağlayan Nemesis (Նեմեսիս), ASALA (ԱՍԱԼԱ) ve Ermeni Devrimci Ordusu (Հայ Հեղափոխական Բանակ) adlı örgütler dikkat çekiyor.

Bu noktada, yani yukarıda çizilen tablodan sonra Nemesis, ASALA ve Ermeni Devrimci Ordusu üyelerinin intikam yeminleri³³ neye ve kime karşıdır sorusu doğuyor.

Adı Nemesis olan terör örgütünün hedefindeki kurbanlar çoğunlukla İttihat ve Terakki Partisinin liderleri ve önde gelen temsilcileriydi. Bu bilginin devamında, soruya cevap olarak I.Dünya Savaşı sırasında yaşananlardan İttihat ve Terakki Partisi üyelerinin sorumlu tutulduğu açıklaması gelecektir. Ancak, Nemesis’in kurbanları arasında Fatali Han Hoyski, Halil Bek Hasmamedov, Hasan Bek Agayev gibi Azerbaycan devlet adamları da vardı, 1918 yılında Bakü’de Ermeni kırımı yapıldığı gerekçesiyle. Ayrıca, Mkırtiç Arutyunyan, Vage İshan (Eseyan), Amyak Aramyants (Hınçak Partisi eski üyesi) gibi Ermeniler de Ermeni İntikamcılarının kurbanıydı. Tüm bunların başlangıcında ise Ermeni Devrimci Federasyonunun 1919 yılının Ekim ayında Erivan’da gerçekleşen IX. Kongresinde Şahan Natali’nin inisiyatifiyle yapılmış 650 kişilik bir liste var: Bu isimler arasından 41 kişi “baş suçlu olarak” tespit ediliyor ve terör eylemleri başlatılıyor.³⁴

31 Nurşen Mazıcı, *Ermeni Sorununun Kökeni (1878-1920)*, Pozitif, 2005, s. 124.

32 Г.А. Аветисян, *История армянского народа*, учебник для 9-10 классов средней школы, Ереван, 1985, с.52. Аугіса бкз. М.Г.Нерсисян, *История армянского народа*, Ереван, 1980, с.297.

33 Հայ Վրիժառույժներ: (Նեմեսիս) (Ասալա) (Հայ Հեղափոխական Բանակ)
<https://www.youtube.com/watch?v=wGfVpavQvRg> (04.03.2015)

34 Операция Немесис, <http://www.armenianarthall.com/index.php?newsid=104> (04.03.2015)

Nemesis terör örgütünün kurucusu Karekin Pastırmacıyan (diğer adıyla Armen Garo; 1872-1923) ilk Ermenistan Cumhuriyeti'nin ABD elçisi. Karekin Pastırmacıyan kariyer yapmak için sıra dışı bir yol izlemiştir: Kendisi Ermeni Devrimci Federasyonunun liderlerindedir. 1895 yılında Zeytun isyanlarına katılmıştır. 1896 yılında onlarca kişinin ölümüyle sonuçlanan Osmanlı Bankası baskınının elebaşlarından, 1908-1912 Osmanlı Meclis-i Mebusanı Erzurum üyesi, 1915 Van isyanı katılımcısı ve Ermenistan'ın milli kahramanıdır.³⁵

II. Dünya Savaşı'nda Hitler Almanya'sında gerçekleştirilen Yahudi Soykırımı ve savaş sonrasında işlemeye başlayan hukuki sürecin maddi tazminat cezasıyla sonuçlanması, Ermeni

II. Dünya Savaşı'nda Hitler Almanya'sında gerçekleştirilen Yahudi Soykırımı ve savaş sonrasında işlemeye başlayan hukuki sürecin maddi tazminat cezasıyla sonuçlanması, Ermeni intikamcılarının yeni sinerji kaynağı oldu. Yahudi Soykırım mağdurlarına eklenilebilmek için Ermeni örgütleri yeniden faaliyete geçti.

intikamcılarının yeni sinerji kaynağı oldu. Yahudi Soykırım mağdurlarına eklenilebilmek için Ermeni örgütleri yeniden faaliyete geçti. Ancak soykırım günü olarak sunulan 24 Nisan 1915 tarihinde gerçekleşen örgüt üyelerine ait tutuklanma öyküleri ortaya atılan iddialar için verimli bir kaynak olamadı: "Sevk ve İskân Kanunu" (27 Mayıs 1915) kapsamında yapılan göç öykülerinin de iddialara eklenmesi gerekti. Süreç başlayınca Ermeni iddialarının en önemli propaganda aracı yine terör oldu. Bu kez Ermeni terörüne start veren 77 yaşındaki Gurgen Yanıkyan'dı. Yanıkyan, 27 Ocak 1973 tarihinde Santa Barbara'da (ABD) elinde bulunan tarihi bir tabloyu Türkiye'ye

bağışlamak istediğini bildirerek kaldığı otele davet ettiği iki Türk diplomatı, Mehmet Baydar ve Bahadır Demir'i katletti. Mahkemede davayı soykırım davası sürecine çevirmek için çabaladı. Bunu başaramadı ama ASALA'nın kurulmasına öncülük etti.³⁶ ASALA terör örgütü 1975-1985 yılları arasında farklı ülkelerde belirlediği Türk ve diğer mülki ve diplomatik hedeflere eylem yaptı, onlarca masum insanı katletti, sakat bıraktı.

1991 yılında Ermenistan yeniden bağımsız bir devlet olarak dünya devletleri arasındaki yerini aldı. Ermenistan'ın Ermeni terörüne karşı tutumunu Mikael

35 Անվերսիտի, <https://www.youtube.com/watch?v=62sXI3qNUjM> (04.03.2015);

Մեր մեծերը - Արշավիր Շիրակյան, <https://www.youtube.com/watch?v=O1hNUnS1rak> (04.03.2015);

Սողոմոն Թեղերյան Ուստանակի Տրեյբնիկի Սղիզը, https://www.youtube.com/watch?v=LpDW_oCroL0 (04.03.2015)

36 Гурген Яникян — «Цель и Истина»..., <http://armeniangc.com/2013/09/gurgen-yanikyan-cel-i-istina/> (04.03.2015)

Danielyan, 13 Eylül 2001 tarihinde “İdeoloji Olan Terör” başlıklı yazısında şöyle anlatıyor:

“2001 Mayısı başında Erivan’daki ilk basın toplantısı için salona girdiği zaman gazeteciler onu alkışlarla karşıladılar. Ertesi gün onu Ermenistan Başbakanı kabul etti. Bu yetenekli bir sinema sanatçısı veya tanınmış bir politikacı değildi, ünlü bir sporcu veya popüler bir şarkıcı da değildi. Bu bir teröristti, Ermeni Gizli Ordusu üyesi olan Varujan Karapetyan’dı...”³⁷

Bu noktada şöyle bir soru sorulabilir: 7 Ocak 2015 tarihinde Fransa’nın başkenti Paris’te gerçekleşen terör eylemine karşı dünyanın verdiği tepki, Ermenistan’da da terör algısının değişmesine öncülük edecek mi? Bunu da zaman gösterecek.

*

Sonuç olarak, 21. yüzyılda yaşanan vahşi terör olayları, terör algısını ve teröre karşı verilen tepkileri değiştirdi. Artık dünya ülkeleri, yüzlerce yıllık bilgi birikimi ve deneyimin de verdiği olgunlukla terörle mücadele konusunda işbirliği yapma eğilimi gösteriyorlar. 7 Ocak 2015 tarihinde Fransa’da yaşanan terör olayına verilen ortak tepki bu eğilimin işareti olarak okunabilir. Buna karşın oluşan bu yeni tabloda Ermeni teröristlerin milli kahraman olarak algılanması gibi paradoksal bir olgu da mevcut.

37 Микаэл Даниэлян, “Терроризм как идеология”, www.prima-news.ru/news/articles/2001/9/13/15705.html (04. 07.2004) bu yazının yeni adresi için bkz. <http://irakly.org/forum/post224442.html?style=1> (04.03.2015)

KAYNAKÇA

İlter, Erdal. “Ramgavar Partisi Tarafından II. Meşrutiyet (1908) Meclis-i Mebûsân’ına Sunulan. Beyânnâme ve Program”, *OTAM*, No:4 (Jan. 1993), PP.517-556

Emrah Aydoğın, “Terörizmin Tarihi Gelişimi”, *TURKSAM*, please see *Caspian Weekly* for the article, <http://tr.caspianweekly.org/ana-kategoriler/guvenlik-ve-terorizm/1016-terorizmin-tarihi-geliimi.html> (21.02.2014).

Burak, Durdu Mehmet. “Osmanlı Devleti’nde Jön Türk Hareketinin Başlaması ve Etkileri”, p. 291 <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/1271/14637.pdf> (02.03.2015)

Gérard Chaliand and Arnaud Blin, *The History of Terrorism*, University of California Press, Berkeley-Los Angeles-London, 2007.

Г.А. Аветисян, *История армянского народа*, учебник для 9-10 классов средней школы, Ереван, 1985.

Леонид Каневский, Армянский терроризм, взрыв в Московском метро (НТВ), <http://portall.zp.ua/video/armjanskijj-terrorizm-vzryv-v-moskovs-kom-metro/id-jCwgQ5iO-B0.html> ve <https://www.youtube.com/watch?v=wPjtD5vB-O0> (19.02.2015)

Milan Kundera, “The Unbearable Lightness of Being”, p.2 http://11th-grade-ib-english.granadahills.groupfusion.net/modules/locker/files/get_group_file.phtml?fid=24475648&gid=3937650 (06.03.2015)

Мери Кочар, *Армяно-Турецкие общественно политические отношения и армянский вопрос*, Ереван, 1988.

Микаэл Даниэлян, “Терроризм как идеология”, <http://irakly.org/forum/post224442.html?style=1> (04.03.2015)

М.Г.Нерсисян, *История армянского народа*, Ереван, 1980.

Nurşen Mazıcı, *Ermeni Sorununun Kökeni (1878-1920)*, Pozitif, 2005.

Orhan Doğan, “Ermeni Komiteleri Hınçak ve Taşnaksütun (Russian Justice Minister Y. Murayyev’s Report on Armenian Committees)”, <http://dergisosyalbil.selcuk.edu.tr/susbed/article/view/370/352> (06.03.2015)

Özlem Karsandık, “Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Ermeni Hınçak Cemiyeti’nin Osmanlı İmparatorluğu’ndaki Siyasal Faaliyetleri (1887-1908)”, Master’s Thesis, Thesis Supervisor: Remzi Demir, Mersin University Social Sciences Institute Department of History, Mersin 2005.

Паруйр Айрикян о Степана Затикяна и НОП,
<https://www.youtube.com/watch?v=UaWQq3IPNt0> (19.02.2015)

Sadi Koçaş, *Tarih Boyunca Ermeniler ve Selçuklulardan Beri Türk-Ermeni İlişkileri*, Ankara, 1967.

Selçuk Kızılkaya, “İttihat Terakki Cemiyeti Merkez-İ Umumisi”, Master’s Thesis, Thesis Advisor: Prof. Dr. İbrahim Ethem Atnur, Ataturk University, Social Sciences Institute, Department of History, Erzurum, 2013.

Степан Затикян, <https://www.youtube.com/watch?v=GXTKxprsmWs> (19.02.2014)

Свящ. Алексанлр Мень, “Сын человеческий”, Библия –центр,
<http://www.bible-center.ru/book/son/009> (21.02.2015)

Taner Aslan, Dr., “İttihâd-ı Osmanî’den Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne” <http://yayinlar.yesevi.edu.tr/files/article/201.pdf> (01.03.2015)

Վսիւսն Թորոզէնց, Ժամանակը լինի,
<http://www.chi.am/index.cfm?objectID=80F51EE0-8DC0-11E0-9A42005056A30FF7&year=2007&month=05&legacyURL=070508/07050804> (23.02.2015)

Yervant Odyan, *Yoldaş Pançuni*, translated by: Sirvants Mahlasyan, Aras, İstanbul, 2000.

ФСБ России, Бомба в метро (документальный фильм),
<https://www.youtube.com/watch?v=mZQAK1POXtg>; (19.02.2015)

Армянские Террористы в Московском Метро (Armenian Terrorists in Moscow Metro), <https://www.youtube.com/watch?v=vzZWB5GZU-k> (19.02.2015)

Заявление по поводу казни Степана Затикяна и двух других неназванных лиц, Документ № 81(1), <http://www.mhg.ru/history/15D6785> (19.02.2015)

http://ggpi.org/files/istoria_terr.pdf (20.02.2015)

Brief History of Terrorism, https://www.youtube.com/watch?v=uB_XPZ26f7U
(21.02.2014)

<http://www.cnrtl.fr/etymologie/terreur> (21.02.2015)

<http://www.20minutes.fr/monde/1514443-20150111-marche-republicaine-longue-liste-chefs-etat-gouvernement-presents-paris> (19.02.2015)

BBC NEWS EUROPE, “Charlie Hebdo attack: Three days of terror”,
<http://www.bbc.com/news/world-europe-30708237> (19.02.2015)

Հայ Վրիժառուներ: (Նեմեսիս) (Ասալա) (Հայ Հեղափոխական Բանակ)
<https://www.youtube.com/watch?v=wGfVpavQvRg> (04.03.2015)

Операция Немесис,
<http://www.armenianarthall.com/index.php?newsid=104> (04.03.2015)
Նեմեսիս, <https://www.youtube.com/watch?v=62sXI3qNUjM>
(04.03.2015)

Մեր մեծերը - Արշավիր Շիրակյան,
<https://www.youtube.com/watch?v=O1hNUNSIrak> (04.03.2015)

Սողոմոն Թեհլերյան Haxtanakı Skızb@ Հաղթանակի Սկիզբը,
https://www.youtube.com/watch?v=LpDW_oCroL0 (04.03.2015)

Гурген Яникян — «Цель и Истина»...,
<http://armeniangc.com/2013/09/gurgen-yanikyan-cel-i-istina/>
(04.03.2015)

Ազատագրական խմբակներն ու կազմակերպությունները,
<http://www.findarmenia.com/arm/history/24/459/461> (28.02.2015)

Ազգային Միացյալ Կուսակցություն (ԱՄԿ) մաս 1,
<https://www.youtube.com/watch?v=48Yrny2Gtx8> (19.02.2014)

Ազգային Միացյալ Կուսակցություն (ԱՄԿ) մաս 2,
<https://www.youtube.com/watch?v=6wFzLbr3gp4> (19.02.2014)